

Tilburg University

Opnieuw

Fijnaut, C.J.C.F.

Published in:
Tijdschrift voor Criminologie

Publication date:
1994

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Fijnaut, C. J. C. F. (1994). Opnieuw: verklaren en bestrijden in de criminologie. *Tijdschrift voor Criminologie*, 36(1), 29-31.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Opnieuw: verklaren en bestrijden in de criminologie?

Cyrille Fijnaut

Ruim 10 jaar geleden werd mij dezelfde vraag voorgelegd: welke zijn, vanuit criminologisch oogpunt, de belangrijkste oorzaken van misdaad en hoe kunnen, vanuit ditzelfde oogpunt, misdaadproblemen het best worden aangepakt? Mijn antwoord toen (in *Panopticon* van 1981) was dat op deze vraag geen enkelvoudig antwoord mogelijk is. Vooral niet omdat er in de criminologie fundamenteel verschillende perspectieven op de veroorzaking en dus op de bestrijding van misdaad bestaan. En al worden de verschillen tussen de gangbare criminologische perspectieven (etiologisch/positivistisch, interactionistisch, neo-marxistisch/conflict-theoretisch) tegenwoordig om allerlei redenen niet meer zo beklemtoond als enkele jaren geleden, ze zijn niet verdwenen. Ze leven nog op allerlei manieren voort, zowel in het onderzoek dat wordt verricht als in de discussie over het gevoerde beleid.

Ik voel er dus niet veel voor om mijn toenmalige antwoord op te geven. Ook niet onder druk van recente pogingen om, dwars door allerlei verschillen heen, één enkele algemene misdaad-theorie op te stellen. Want wie bij voorbeeld het boek van M.R. Gottfredson en T. Hirschi *A general theory of crime* bestudeert, moet tot de vaststelling komen dat de auteurs een interessante theorie opbouwen: crimineel gedrag is de resultante van een gebrek aan zelfbeheersing. Maar zij slagen er slechts in deze theorie te formuleren door enerzijds de verscheidenheid in criminologische visies grof geweld aan te doen en anderzijds haar empirische weelde te knippen naar de maat van hun eigen uitgangspunt. Dit is goed zichtbaar bij de behandeling van de witte-boorden-misdaad: die wordt 'gemakshalve' gereduceerd tot de misdaad van individuen, terwijl E. Sutherland haar ook duidelijk situeerde op het niveau van ondernemingen. Hun bespreking van de georganiseerde misdaad is al evenzeer een schamele vertoning: alsof de greep van de maffia op het politieke en economische leven in Zuid-Italië kan worden gelijkgesteld aan het onbeheerste gedrag van een aantal individuen.

Misdaad is een kenmerk van maatschappijen

Deze keer is het niet de bedoeling om aan te geven welke antwoorden zoal kunnen worden gegeven op de gestelde vragen naar oorzaken en oplossingen van criminaliteit, maar om er zelf direct, zonder veel theoretische *démarches*, antwoord op te geven.

Wat de vraag naar oorzaken betreft, zou ik aan de ene kant willen beginnen met te zeggen, in de lijn van C. Beccaria maar ook van E. Durkheim, dat de allerbelangrijkste 'oorzaak' nog altijd de bestempeling van bepaalde daden tot misdaden is: misdaad is geen eigenschap van mensen, maar een kenmerk van maatschappijen. Hieruit vloeit voort dat, per vorm en/of categorie van zulke daden, telkens niet alleen moet worden bekeken onder welke omstandigheden zij tot misdaden zijn bestempeld, maar ook waarom het feitelijke

voorkomen van zulke misdaden op een gegeven moment wordt verheven tot probleem: wat heeft dit te maken met (de omvang, evolutie, ernst van) deze daden zelf en wat met de belangen en inzichten van de 'probleem-makers'? Ik bedoel uitdrukkelijk dat dit niet slechts in het algemeen moet gebeuren, maar juist ook in concreto telkens wanneer in een stad, een wijk of een dorp van geweldplegingen, inbraken en fraudes een probleem wordt gemaakt. Een van de grootste fouten die criminologen kunnen maken is maatschappelijke probleemstellingen klakkeloos, ongewogen, tot de hune te maken. Hun eerste taak is juist te onderzoeken waarom iets een probleem is geworden en hoe dit probleem er dan werkelijk uitziet. Gewoonlijk wordt hun de uitvoering van deze taak niet in dank afgenomen omdat zij vanzelf een kritische distantie schept tot de stellers van het probleem.

Met dit antwoord is de eerste vraag natuurlijk maar half beantwoord. Want aan de andere kant kan men niet om de kwestie heen waarom de betrokken misdaden zich in een bepaalde omvang, in een bepaalde samenhang, met een bepaald gevolg, voordoen. Zoals de formulering van deze vraag al aangeeft, bestaan voor mij 'de' belangrijkste oorzaken van misdaad niet; daarvoor is de verscheidenheid aan misdaad - van genocide tot winkeldiefstal - veel te groot. Wel geloof ik in een algemeen oorzakelijk basisschema dat naargelang de misdaden waarom het gaat, specifiek, ook naar plaats en tijd, kan worden ingevuld. In dit schema nemen, op macro-niveau, de politieke, sociaal-economische, demografische en culturele ontwikkelingen de eerste plaats in. Op meso-niveau volgen de institutionele kaders waarbinnen het dagelijks leven is georganiseerd, zowel de scholen, vakbonden, bedrijven, gemeentelijke diensten of sportverenigingen als het politie- en justitie-apparaat. Het individu met zijn onmiddellijke sociale omgeving (gezin, vrienden, burens) zetelt op het micro-niveau. Past men dit algemene schema aan de hand van verworven gezichten toe op bepaalde, aan tijd en plaats gebonden misdaden, dan leidt het, ingevuld en wel, tot heel uiteenlopende oorzakelijke constellaties. Zo kunnen alle mogelijke gewelddadige vermogensdelicten (berovingen, overvallen) voor een heel stuk worden verklaard door de interactie van de economische achterstand (of neergang) van hele bevolkingsgroepen, het institutionele vacuüm waarin delen van deze groepen leven, en het sociale isolement van een aantal van hun leden. Allerlei vormen van georganiseerde misdaad vragen daarentegen om een heel andere verklaring. Neem bij voorbeeld 'hoog-georganiseerde' vrouwenhandel. Het onderzoek hiernaar komt onherroepelijk uit op politieke chaos en economische depressie in grote delen van de wereld, de wereldwijd verbreide behoefte aan vluchtige en goedkope seks met vreemde vrouwen, het niet-optimaal functioneren van allerlei overheidsdiensten in eigen en andermans land en het bestaan van 'clubs' of 'families' die in de seksuele exploitatie van medemensen brood zien.

Algemeen crimineel beleid

Waagt men vanuit deze situatieschetsen de overstap naar de tweede vraag, die naar de beste aanpak van misdaadproblemen, dan geldt hiervoor in zekere zin hetzelfde als voor hun verklaring. Omdat een overheid meer dan alleen

maar criminaliteitsbeleid moet voeren en omdat het effect van gerichte maatregelen op onderscheiden vormen van misdaad vaak raadselachtig, zo niet twijfelachtig is, komt het er in eerste instantie op dat bij misdaadbestrijding een *algemeen beleid* wordt aangehouden dat ook om heel andere redenen (economische, culturele, politieke) als het meest wenselijke wordt gezien. Wezenlijke componenten van zulk een beleid zijn naar mijn mening: bevordering van werkgelegenheid, scholing en vrijetijdsbesteding; verruiming van maatschappelijke bijstand aan zwakke groepen; dynamisering van het overheidsapparaat; modernisering van de materiële infrastructuur en concretisering van de mensenrechten-discussie.

In tweede instantie is die aanpak het beste die zoveel mogelijk gericht is op de bestrijding van bepaalde, afgebakende problemen. Een analyse van gewelddadige vermogensdelicten in een bepaalde streek, stad of buurt, levert nu eenmaal heel andere aanknopingspunten voor beleid op dan een analyse van vrouwenhandel in Nederland, de Benelux of de Europese Politieke Unie. De moeilijkheid hier is dan ook niet zozeer dat niet te achterhalen zou zijn wat er aan bepaalde problemen kan worden gedaan, maar veeleer dat de middelen van een overheid nu eenmaal beperkt zijn. In plaats van allerlei problemen zonder structuur en ordening te laten analyseren, moet de overheid dus vóór alles bepalen welke problemen wáárom bij voorrang dienen te worden aangepakt. Ook hierbij kan de criminologie, via *scanning* van hele probleemvelden, een constructieve rol spelen.

Mijn boodschap is dus dat de criminologie zich niet moet laten verleiden tot grote woorden over 'de' veroorzaking en 'de' bestrijding van 'de' misdaad. Want de verwachtingen die ze zodoende onwillekeurig oproept, kan ze niet waarmaken en slaan terecht, negatief op haar maatschappelijke en wetenschappelijke status terug. Maar hetzelfde geldt voor de politiek. Ook zij moet zich niet onder druk laten zetten om goedkope diagnoses van misdaadproblemen te stellen en al even goedkope recepten voor te schotelen. Beide zijn het meest gebaat bij zorgvuldige studie van de meest ernstige problemen en bij dito-maatregelen om ze te bestrijden. En dit dan ook nog in het besef dat maatschappelijke problemen veelal maar beperkt oplosbaar zijn.